

Jörg K. Hoensch (1935–2001)¹

Wiadomość o śmierci prof. dr Jörga K. Hoenscha, 24 lutego b. r., bardzo mnie zaskoczyła i zasmuciła. Jeszcze nie tak dawno rozmawiałem z Nim o możliwościach wsparcia ze strony naszego Instytutu Jego starań o zachowanie jedynej Katedry Historii Europy Wschodniej w Saarlandzie. Zamiar jej likwidacji zbiegł się z uzyskaniem przez prof. Hoenscha wieku emerytalnego i cięciami budżetowymi na tamtejszym uniwersytecie. Hoensch chciał uratować nie tylko dorobek swego życia zawodowego (wprawdzie katedra ta powstała 1967 r., jednak do pełnego rozkwitu doprowadził ją właśnie prof. Hoensch kierując nią od 1972 r.), lecz także zapewnić kontynuację badań, które uważał za potrzebne². Zabiegi te nie powiodły się, katedrę zlikwidowano krótko przed śmiercią Profesora. Czy to rozczarowanie mogło wpłynąć na stan Jego zdrowia? Z pewnością nie było dla niego obojętne. Był bardzo życzliwym i do końca życia bardzo pracowitym człowiekiem. Jeszcze na początku tego roku cieszył się z kolejnej, ważnej w Jego dorobku publikacji, poświęconej historii dynastii luksemburskiej. Była ona efektem Jego wieloletnich studiów. Inną ich część, wcale nie najmniej ważną stanowiły również badania nad historią Polski. To właśnie z syntezy historii Polski jego pióra, o której jeszcze wspomnę poniżej, korzystało kilka pokoleń niemieckich studentów.

Prof. Jörg K. Hoensch urodził się 8 września 1935 r. w Bruntal (Freudenthal) w Czechosłowacji. Po wojnie wraz z rodzicami osiadł w Zachodnich Niemczech. Jak niejednokrotnie wspominał, niemieckiego musiał się wtedy uczyć od podstaw. Stąd też tak dużą wagę przykładał on do poprawnego używania go, choć charakterystyczne dla Niego były złożone, nieraz wielokrotnie zdania. Nieraz słuchacze Jego wykładów, zwłaszcza cudzoziemcy, musieli się sporo natrudzić, by zrozumieć tok Jego rozważań. Te związki z Czechosłowacją oraz pochodzenie rodziny ze strony ojca z niemieckiej enklawy Zips na Węgrzech wytyczyły niejako krąg Jego późniejszych zainteresowań dziejami Europy Środkowo-Wschodniej.

¹ Tekst ukazał się: Joerg K. Hoensch, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka“, 2001, nr 2, s. 301–302.

² Szerzej o kierowanej przez Profesora katedrze zob. Jörg K. Hoensch, Fachgebiet Osteuropäische Geschichte, w: Geschichte Osteuropas. Zur Entwicklung einer historischen Disziplin in Deutschland, Österreich und der Schweiz 1945–1990, hrsg. von Erwin Oberländer, Stuttgart 1992, s. 198–200.

Rozprawę doktorską napisał w 1963 r. na temat polityki Hitlera wobec Słowacji³. W drugiej połowie lat 60. rozpoczął pracę w znanym Instytucie Historii Europy Wschodniej w Tybindze, gdzie kontynuował badania nad historią Czechosłowacji⁴. W 1967 r. wydał książkę poświęconą dziejom tego państwa po 1945 r., później wielokrotnie wznawianą⁵. W tym czasie pracował także nad słownikiem poświęconym historii Rosji, który zainicjował długoletni dyrektor tego instytutu, prof. dr Werner Markert⁶. Badając historię Europy Środkowo-Wschodniej Hoensch nie mógł pominąć największego kraju tego regionu, Polski. Pod koniec lat 60. odbył staż na Uniwersytecie Warszawskim. Zebrane wówczas materiały wykorzystał przy pisaniu rozprawy habilitacyjnej poświęconej Polsce nowożytnej⁷. Od samego początku prof. Hoensch był gorącym zwolennikiem nowej polityki wschodniej kanclerza Brandta. Po podpisaniu układu normalizacyjnego między RFN a Polską w grudniu 1970 r. został jednym z członków założycieli Wspólnej Polsko-Niemieckiej Komisji Podręcznikowej i jej długoletnim współpracownikiem (1972–1990). Wygłaszane przez Niego na tym forum referaty odznaczały się wysokim poziomem i erudycją⁸. Wraz z Gerlind Nasarski opublikował w 1975 r. książkę o dziejach powojennych Polski⁹. Te zainteresowania naszą historią zaowocowały wkrótce jedną z pierwszych całościowych monografii dziejów Polski, jaka ukazała się po II wojnie światowej w

³ J. K. Hoensch, *Die Slowakei und Hitlers Ostpolitik. Hlinkas Slowakische Volkspartei zwischen Autonomie und Separation 1938–1939*, Köln, Graz 1965.

⁴ Szerzej na ten temat zob. Eberhard Müller, *Institut für Osteuropäische Geschichte und Landeskunde*, w: *Geschichte Osteuropas ...*, s. 203 i n.

⁵ J. K. Hoensch, *Geschichte der Tschechoslowakischen Republik*, Stuttgart 1966 (trzecie, poprawione i uzupełnione wydanie tej książki ukazało się w Stuttgarcie w 1992 r. pod tym samym tytułem).

⁶ J. K. Hoensch opracował m.in. części poświęcone polityce radzieckiej wobec Europy Wschodniej. Zob. *Osteuropa-Handbuch. Sowjetunion. Außenpolitik*, hrsg. von Dietrich Geyer, Bd. 1–3, Köln-Wien 1972.

⁷ Zob. J. K. Hoensch, *Sozialverfassung und politische Reform. Polen im vorrevolutionären Zeitalter*, Köln, Wien 1973.

⁸ Zob. przykładowo: J. K. Hoensch, *Deutschland, Polen und die Großmächte 1919–1932*, w: *Die deutsch-polnischen Beziehungen 1919–1932. XVII. Deutsch-polnische Schulbuchkonferenz der Historiker 11. bis 17. Juni 1984 in Augsburg*, Wolfgang Jacobmeyer (Red.), Braunschweig 1984, s. 19–35 oraz tenże, *Initiativen gesellschaftlicher Gruppierungen in der Bundesrepublik Deutschland bei der Austgestaltung der deutsch-polnischen Beziehungen*, w: *Die Beziehungen zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Volksrepublik Polen bis zur Konferenz über Sicherheit und Zusammenarbeit in Europa (Helsinki 1975). XIX. Deutsch-polnische Schulbuchkonferenz der Historiker vom 20. Bis 25. Mai 1986 in Saarbrücken*, Wolfgang Jacobmeyer (Red.), Braunschweig 1987, s. 55–73.

⁹ J. K. Hoensch, Gerlind Nasarski, *Polen. 30 Jahre Volksdemokratie*, Hannover 1975.

RFN. Po raz pierwszy wydano ją w 1982 r. i dwukrotnie wznawiano¹⁰. Publikacja ta cieszyła się dużym powodzeniem w Niemczech, a i przez polskich historyków była wysoko oceniana. W latach 70. i 80. Profesor wielokrotnie wypowiadał się na tematy polskie, Jego artykuły ukazywały się również w polskich publikacjach¹¹. W połowie lat 70. wydał rozprawę poświęconą polityce ZSRR wobec Europy Wschodniej w latach 1945–1975¹². W końcu lat 80. Hoensch poświęcił się badaniom wcześniejszych epok w historii Europy Środkowej. W tym okresie ukazały się znaczące biografie Przemysława II (1989), Macieja Krowina (1998) oraz cesarza Zygmunta Luksemburczyka (1996).

Profesor Hoensch utrzymywał kontakty z wieloma uczelniami w Europie Środkowej. Wielokrotnie gościł studentów i badaczy z tych krajów na swoich seminariach. Nie brakowało wśród nich także Polaków, m. in. niżej podpisanego. Interesował się ich pracami, służył pomocą, lubił dyskutować. Zawsze miał czas i nie okazywał zniecierpliwienia wobec różnych problemów młodych historyków. Na początku lat 90. prowadził wykłady poświęcone historii Rosji i ZSRR. Uczestniczyli w nich nie tylko studenci, ale także zainteresowani słuchacze, w tym wiele osób starszych. W czasie jednego z wykładów, który poświęcony był agresji Niemiec na ZSRR w 1941 r., wywiązała się ożywiona dyskusja między Profesorem a kombatantami tej kampanii. Profesor ze znanym jego otoczeniu spokojem i stanowczością starał się odierać ataki słuchaczy niezadowolonych ze sposobu przedstawienia tych wydarzeń i przekonywać ich do swoich racji. Dla mnie była to ciekawa lekcja pogładowa, pokazująca różnice między wiedzą historyka bazującą na studiach archiwalnych a przekonaniem świadków wydarzeń. Hoensch lubił Polskę i Polaków, interesował się kulturą naszego kraju i jego językiem. Jego ulubionym

¹⁰ Zob. J. K. Hoensch, *Geschichte Polens*, Stuttgart 1982 (trzecie, poprawione i rozszerzone wydanie ukazało się w Stuttgarcie w 1998 r.)

¹¹ Zob. przykładowo: J. K. Hoensch, O historycznych podstawach stosunków niemiecko-polskich w latach 1918–1945, *Polska Rzeczpospolita Ludowa. Republika Federalna Niemiec Bilans stosunków wzajemnych. Problemy i perspektywy normalizacji*, pod red. Jerzego Sułka, Lecha Trzeciakowskiego, Hansa-Adolfa Jacobsena, Carla-Christopha Schweitzera, Frankfurt/M.-Warszawa 1979, s. 12–31; tenże, *Dziedziczni wrogowie? Przesłanki zaniku antagonizmu francusko-niemieckiego i pogłębienia antagonizmu niemiecko-polskiego (1945–1955)*, w: *Historia-prawo-polityka. Profesorowi Franciszkowi Ryszce w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, pod red. Jana Baszkiewicza, Artura Bodnara, Stanisława Geberthnera, Warszawa 1990, s. 206–229. Zob. także publikacje Profesora wymienione w *Deutsch-polnischen Beziehungen in Geschichte und Gegenwart. Bibliographie 1900–1998*, hrsg. von Andreas Lawaty, Wiesław Mincer, Bd. 1–4, Wiesbaden 2000.

¹² Zob. J. K. Hoensch, *Sowjetische Osteuropa-Politik 1945–1975*, Kronberg 1977.

pisarzem był Stanisław Jerzy Lec, którego aforyzmy często cytował. Ze względu na swój dorobek naukowy i przyjazny stosunek do Polski zasługuje na naszą pamięć.

Krzysztof Ruchniewicz